

Näringsutskottet
Riksdagen
100 12 Stockholm

Stockholm den 23 februari 2004

Etablera ett nationellt anläggningsregister på elmarknaden

**– för fungerande leverantörsbyten, förbättrad
konkurrens och miljövänlig elmätning**

Sammanfattning

Ett nationellt anläggningsregister bör etableras på elmarknaden. De viktigaste skälen till detta är att:

1. **Ett centralt anläggningsregister, med en unik identitet för varje elabonnemang, skulle möjliggöra rationell och konkurrensneutral kommunikation mellan nätägare och elleverantörer.**

IT-infrastrukturen för informationsutbyte mellan Sveriges cirka 120 elhandlare och 200 nätägare är i dag fragmenterad och har stora inslag av manuell hantering. Detta försvårar leverantörsbyten, minskar kundrörligheten på elmarknaden och skapar dryga administrativa merkostnader. De största förlorarna är konsumenterna och konkurrensen på elmarknaden.

2. **Ett centralt anläggningsregister på elmarknaden skulle omgående möjliggöra effektiva sanktionsmetoder gentemot nätbolag som fördröjer elleverantörsbyten.**

Regeringen har utfäst sig att skyndsamt presentera ett system för sanktioner mot nätbolag som fördröjer elleverantörsbyten, vilket sedan länge är efterlyst bland annat av riksdagen, myndigheter och elmarknadsaktörer. Fungerande sanktioner förutsätter emellertid ett IT-system som visar vilken aktör som orsakat en försening av ett leverantörsbyte.

3. **Ett centralt anläggningsregister skulle skapa förutsättningar för ett smidigt och konkurrensneutralt införande av månadsvis elmätning och därmed bidra till en bättre miljö.**

Riksdagen har beslutat att införa ett krav på månadsvis avläsning av elmätare, vilket är ett viktigt led i omställningen till ett uthålligt energisystem. Slopade preliminärdebitering, klokare elanvändning och en elbesparing på 1-3 procent är centrala motiv. Reformen förstärker emellertid behovet av ett system för friktionsfritt och konkurrensneutralt informationsflöde mellan nätägare och elleverantörer – insamlade mätvärden måste finnas åtkomliga för alla berörda elleverantörer, så snart de finns tillgängliga hos nätbolagen.

Ett centralt anläggningsregister med motsvarande funktion har med stor framgång etablerats på marknaden för telefoni. Detta med anledning av lagkrav på att operatörsbyten skall kunna genomföras med bibehållet telefonnummer.

Regeringen har tillsatt den pågående utredningen om "fortsatt utveckling av el- och naturgasmarknaderna", som bland annat ska utreda behovet av specifika krav på och/eller sanktioner mot företag som försenar elleverantörsbyten.

Riksdagens näringsutskott bör snarast begära att utredningsdirektivet skall kompletteras med det uttryckliga uppdraget att med förtur utreda förutsättningarna för ett snabbt införande av ett nationellt centralt anläggningsregister på elmarknaden!

Innehållsförteckning

1	Problembeskrivning	4
1.1	Informationsutbytet mellan nätägare och elleverantörer	4
1.2	Strukturdata	5
1.3	Konkurrensen och elkunden	6
1.4	Kommersiella incitament och sanktionsmöjligheter	7
2	Många kritiska röster	8
2.1	Myndigheter om elmarknadens strukturproblem	8
2.1.1	Konsumentverket	8
2.1.2	Energimyndigheten	9
2.1.3	Konkurrensverket	10
2.2	Propositioner, betänkanden och riksdagsmotioner som behandlar elmarknadens strukturproblem.....	11
3	Månadsvis avläsning av elmätare	13
4	Ansvar för ett centralt anläggningsregister	15
4.1	Elkonkurrensutredningen	15
4.2	Grundlig analys talar för politiskt initiativ.....	15
5	Telemarknaden ett exempel	16
6	Slutsatser	17

1 Problembeskrivning

1.1 Informationsutbytet mellan nätägare och elleverantörer

Flödet av information mellan elmarknadens aktörer är avgörande för elmarknadens funktion. Dessa strukturdata ligger till grund för allt ifrån fungerande elleverantörsbyten och korrekta elräkningar till elhandlarnas möjligheter att prognostisera sina kunders förbrukning och köpa in rätt mängd el. Felaktig eller utebliven information leder till olika typer av oönskade och fördyrande företeelser som försenade elleverantörsbyten, dubbla fakturor, olika uppgifter om elförbrukning på el- och nätfakturorna samt svagare konkurrens på elmarknaden.

Flödet av strukturdata på elmarknaden går huvudsakligen i riktning från monopolsektern elnät till de konkurrensutsatta elhandlarna. De drygt 200 elnätbolagen har i dag var för sig separata register med viktiga uppgifter om varje kund, exempelvis senast avlästa elmätarställning, elmätarens id-nummer och förväntad årsförbrukning. Att ha denna typ av "strukturdata" utspridd på de olika elnätbolagen, i olika dataformat, var naturligt när hela elmarknaden var ett monopol. Varje elkund tillhörde då ett visst bolag som ansvarade för både elleverans och elnättjänst.

När elkunderna 1999 fick möjlighet att kostnadsfritt byta elleverantör, så uppstod ett behov av snabba och tillförlitliga informationsflöden mellan elnätbolagen och de konkurrensutsatta elleverantörerna. Detta behov är fortfarande inte uppfyllt vilket till stor del beror på att informationen utväxlas via direktkontakter mellan de cirka 120 elhandlarna och de drygt 200 elnätbolagen. Detta sker med hjälp av olika typer av IT-system, som i första hand är anpassade efter de egna faktureringssystemen. Antalet kombinationer av möten mellan olika typer av IT-system är därmed hisnande stort. Detta medför att den digitala kommunikationen ofta krånglar, varvid manuella rutiner tar vid, vilket kräver en omfattande och kostnadsdrivande administration.

Ett fungerande informationsutbyte mellan elmarknadens aktörer är avgörande för elmarknadens funktion. Många av de rådande problemen beror på brister i den underliggande IT-infrastrukturen. Ett nationellt anläggningsregister, som fungerar som en central knutpunkt för all utväxling av strukturdata mellan elmarknadens aktörer, bör därför etableras snarast. På så vis skulle varje elleverantör och varje elnätbolag bara behöva anpassa sina befintliga IT-system för kommunikation med en enda part. Ett motsvarande register finns redan på marknaden för mobiltelefoni, där kunderna enkelt kan byta operatör utan att byta telefonnummer.

1.2 Strukturdata

De strukturdata som utväxlas mellan nätägare och elleverantörer består av från IT-synpunkt primitiva uppgifter, huvudsakligen av sifferkaraktär. Några exempel:

- **Mätaravläsningar.** Det är nätägarens ansvar att läsa av elmätarna och rapportera värdet till aktuell elleverantör. Korrekt information om elförbrukningen är av avgörande betydelse för elleverantörernas möjligheter att debitera sina kunder korrekt och att prognostisera sina egna elinköp. I dag ska avläsningarna ske minst en gång per år samt vid flyttning och elleverantörsbyten. Fr.o.m. den 1 juli 2009 blir kravet minst månadsvis avläsning av elmätare, vilket kvantitativt kommer att mångfaldiga mätvärdeshantering.
- **Flyttningar.** När en elkund flyttar är elleverantören beroende av snabb information om detta. Annars fortsätter elkunden att debiteras för elförbrukning på sin gamla adress.
- **Mätarbyten.** När en elmätare byts ut behöver elleverantören information om detta. Under den närmaste sexårsperioden beräknas cirka fem miljoner nya fjärravlästa elmätare att installeras i Sverige.
- **Andelstal.** Elnätbolagen ska löpande rapportera andelstal, dvs. elhandelsbolagens försäljning i nätområdet. Denna uppgift ligger till grund för elhandelsbolagens betalningsansvar gentemot Svenska Kraftnät.

Med införandet av ett centralt anläggningsregister skulle denna informationshantering kunna rationaliseras och automatiseras. I samband med detta bör varje elabonnemang/elmätare få en unik identitet som all kommunikation knyts till. Detta skulle bland annat ge elleverantörerna möjlighet att omedelbart verifiera att rätt person tecknat avtal. Den unika identitetens uppbyggnad bör också, till skillnad från nuvarande system, visa i vilket nätområde som kunden befinner sig.

Informationsflödet mellan nätbolag och elleverantörer lämpar sig väl för automatisk databehandling och minimala inslag av manuell hantering. Detta förutsätter emellertid standardiserade kommunikationsrutiner, vilket väsentligt skulle underlättas med ett nationellt anläggningsregister. Det faktum att tillgängliga mätvärden kommer att kvantitativt mångfaldigas under de närmaste åren förstärker detta behov ytterligare.

1.3 Konkurrensen och elkunden

Konsekvenserna av kommunikationsproblemen mellan elnätmonopolet och elleverantörerna är mycket uppmärksammade. Till dessa hör:

- Att leverantörsbyten blir försenade.
- Att elkundens faktureringsperiod inte kan inledas vid leveransstarten. Ofta omfattar den första fakturan därför en betydligt längre period än vad som avtalats, vilket stör hushållens ekonomi och förtroendet för elmarknaden.
- Att kunder som bytt elleverantör får fakturor som inte baseras på aktuell årsförbrukning.
- Att förbrukningsuppgifterna skiljer sig åt mellan el- och elnätfakturan, för kunder som har bytt elleverantör.

Sammantaget har problemen bidragit till att urholka nyttan med elmarknadsreformen. Bara var femte hushåll hade vid utgången av 2002 utnyttjat möjligheten att byta elleverantör. "Att så få konsumenter utnyttjat möjligheten att påverka sina elkostnader måste betraktas som ett misslyckande för reformen", skriver Konsumentverket i rapporten *Konsekvenser för konsumenter av nyligen konkurrensutsatta marknader – Elmarknaden*, (2002).

Den stora administrativa börda som elmarknadens interna kommunikationsproblem ger upphov till drabbar konkurrensen på elmarknaden dubbelt. Elkunderna drar sig för att vara aktiva och många av de företag som satsat på att etablera sig på den svenska elmarknaden har dragit sig tillbaka. Det är behäftat med stora konkurrensackdelar för en elleverantör att administrera elkunder i "annans" nätområde. Elleverantörer som saknar systerbolag med elnätverksamhet drabbas följaktligen hårdast av problemen.

Konkurrensverket konstaterar följande i rapporten *Konkurrensen i Sverige 2002*:

"Efter en inledande fas med flera nytilkomna aktörer har dessa av olika anledningar försvunnit från scenen. Exempelvis har även ett så stort och väletablerat företag som Statoil tvingats lägga ned sin verksamhet på denna marknad. (...) För närvarande existerar vissa problem i samband med leverantörsbytesprocessen, bl.a. vad gäller mätvärdesrapportering. (...) Det är uppenbart att detta problem i sig kan leda till att små elhandlare med begränsade marginaler slås ut. Det är enklare att klara detta för företag som även tjänar pengar på andra verksamheter."

Elmarknadens interna kommunikationsproblem har begränsat nyttan med elmarknadsreformen. Konkurrensen på marknaden fungerar otillfredsställande och de största förlorarna är konsumenterna.
--

1.4 Kommersiella incitament och sanktionsmöjligheter

Kunder som har bytt elbolag administreras av den konkurrensutsatta elleverantören, medan informationen som krävs för att göra detta kommer från monopolsektern elnät. Ansvarsfördelningen mellan de olika aktörerna regleras i ellagen och Energimyndighetens mätföreskrifter. Situationen ställer utomordentligt stora krav på myndighetstillsynen.

Statskontoret berör frågan i rapporten *Effektivare tillsyn över energimarknaderna* (2003: 27):

"Ett viktigt skäl till att tillsynen över nätbolagens hantering av leverantörsbyten måste tas på stort allvar är att många nätföretag ingår som delar av koncerner som även bedriver elhandel. Nätföretaget kan i sådana situationer ha incitament att försvåra eller fördröja ett byte från en leverantör inom koncernen."

Tillsynen kompliceras emellertid av att skuldfrågan ofta är oklar och svår eller omöjlig att utreda, när problem uppstår. De företag som har de starkaste kommersiella motiven att verka för smidiga och snabba elleverantörsbyten är elleverantörer som vill växa organiskt, det vill säga vinna nya kunder i konkurrens. Följaktligen är det i första hand dessa elleverantörer som är mest beroende av fungerande myndighetstillsyn. Sanktionsmöjligheterna har emellertid varit ytterst begränsade. Nätbolag som anmäls för att ha fördröjt leverantörsbyten hävdar ofta att felet har orsakats av elleverantören, och eftersom kommunikationen har upprättats via direktkontakt mellan parterna så är det oftast omöjligt att bevisa vem som har rätt.

Nyhetsbyrån powernews.org intervjuade Catarina Eriksson, departementssekreterare på Näringsdepartementet, i mars 2003. Ämnet för intervjun var varför sanktionsavgifter mot nätbolag som fördröjer leverantörsbyten ännu inte har införts. Catarina Eriksson sade:

"Det är otroligt svårt att veta vem som har felat, det är inte alltid felet ligger hos nätägaren och det är mycket svårt att avgöra om det är elleverantören eller nätägaren som misskött sig. Det är exempelvis många elleverantörer som fortfarande inte har Ediel, trots att det är lagstadgat. Vi måste först och främst hitta på ett bra system som löser den här frågan, ett instrument för Energimyndigheten så att de kan se klart och tydligt vem som felar vid en problematisk leverantörsbytesprocess." (Intervjun publicerades den 28 mars 2003.)

Elmarknadens interna kommunikationsproblem, som bland annat leder till att kunderna kommer i kläm vid leverantörsbyten, försvårar tillsynen och omintetgör effektiva sanktioner. Ett centralt anläggningsregister, via vilket alla strukturdata matas in och ut, skulle inte bara underlätta informationsutbytet väsentligt utan därtill ge tillsynsmyndigheten ett system som med stor tydlighet visar vilken aktör – elleverantör eller nätbolag – som orsakat en fördröjning av ett elleverantörsbyte.

2 Många kritiska röster

Bristen på en sammanhållande och enhetlig IT-funktion tvingar elmarknadens aktörer att använda sig av delvis manuella informationsrutiner. Konsekvenserna har uppmärksammats och påtalats såväl av riksdagen som av ett flertal myndigheter, offentliga utredningar och kommittéer.

2.1 Myndigheter om elmarknadens strukturproblem

2.1.1 Konsumentverket

"Ett sanktionssystem förutsätter ett IT-system hos såväl nätföretag som elleverantör som möjliggör automatiska mottagningsbevis."

Konsumentverket presenterade i december 2002 rapporten *Konsekvenser för konsumenterna av nyligen konkurrensutsatta marknader – Elmarknaden*, vilken utarbetats i nära dialog med Konkurrensverket, Energimyndigheten och Elrådgivningsbyrån. Ett genomgående tema i rapporten är bristande administrativa rutiner hos "elbolagen" och dålig kundtjänst. Ur rapporten:

"Ända sedan schablonberäkningen infördes den 1 november 1999 har det varit problem med elleverantörsbytena. Det har uppmärksammats i media och det har även myndigheter, kommunala konsumentvägledare och Elrådgivningsbyrån fått erfara. Bland de problem konsumenterna har fått uppleva kan nämnas försening av bytet, dubbla elräkningar och inga elräkningar alls på lång tid.

Elkonkurrensutredningen har föreslagit en sanktion mot de nätföretag som orsakar att elleverantörsbyten försenas. (...) Det förfarande som framför allt skulle omfattas av ett sanktionssystem är nätföretagets skyldighet att bekräfta eller anmärka (om den är felaktig) på en anmälan om leverantörsbyte. Ett sanktionssystem förutsätter ett IT-system hos såväl nätföretag som elleverantör som möjliggör automatiska mottagningsbevis eftersom detta entydigt kan visa om orsaken till en försening av ett leverantörsbyte ligger hos nätföretaget. Regeringen har med anledning av detta uttalat att ett införande av ett sanktionssystem bör samordnas med ett krav på införande av ett IT-system enligt ovan.

(...) Problemen med elleverantörsbytena utgör en risk för att konsumenterna tappar förtroendet för elmarknadens funktion och av den anledningen avstår från att vara aktiva. Det är därför mycket angeläget att problemen undanröjs för att marknaden skall fungera bra ur såväl ett konsument- som ett konkurrensperspektiv.

(...)[Elrådgivnings]Byrån har också fått många frågor från konsumenter som drabbats av krångel i samband med byte av elleverantör. Det kan röra sig om försening av ett byte några månader eller i vissa fall över ett år. Det kan handla om att bytet har gått igenom i systemet men att man ändå inte får några fakturor från den nye elleverantören. Andra konsumenter har drabbats av fakturor både från den gamle och den nye elleverantören. Gemensamt för dessa fall är att konsumenten normalt oförskyllt hamnat i kläm och bollas mellan elleverantörerna och nätföretaget som ofta skyller på varandra, utan att något av företagen tar på sig ansvaret för att reda upp situationen eller kompenserar konsumenten ekonomiskt."

2.1.2 Energimyndigheten

"Denna situation är förvirrande för elanvändaren som får svårt att kontrollera att debiteringen är riktig."

Energimyndighetens utredning om "mätperiodens längd" slutredovisades i maj 2002, under rubriken *Månadsvis avläsning av elmätare*. Ur rapporten:

"(...) Här följer några exempel på vad som försvårar för den enskilde elanvändaren att överblicka sin förbrukning mm. (...)

- *Självavlästa mätvärden som elanvändaren rapporterar till nätföretaget rapporteras inte vidare till elleverantören så att denne kan debitera faktiskt uppmätt förbrukning med kortare intervall än det tolv månadersintervall som föreskrivs i mätföreskrifterna. (...)*
- *Energibeloppen i nät- och elfaktureringen överensstämmer inte.*

Systemet för rapportering av avlästa mätarställningar för schablonavräknade uttagpunkter till elleverantörerna brister av olika skäl. En orsak är att nätföretagen inte utför den föreskrivna mätaravläsningen då en elleverans påbörjas efter leverantörsbyte, flyttning eller årsavläsning och i stället beräknar mätarställningen. En annan orsak är att nätföretaget inte rapporterar mätvärdet inom den föreskrivna tiden om 10 dagar efter avläsningen till elleverantören, utan elleverantören måste efterlysa mätvärden från nätföretaget. Osäkerheten för elleverantören innebär att denne inte baserar debiteringen på nätföretagets uppgifter utan tillgriper någon egen metod för beräkning av förbrukningen för att debitera elanvändaren. En metod som tillämpas är att elleverantören baserar sin debitering på självavlästa mätvärden som elanvändaren rapporterat direkt till elleverantören. Elanvändarens självavlästa mätvärden som elanvändaren själv tar initiativ till och sänder till nätföretaget rapporteras som regel inte till elleverantören.

Det uppstår ofta en skillnad i mätvärden mellan vad nätföretaget baserar sin debitering av nätavgiften på och vad elleverantören baserar sin debitering av elleveransen på. Denna situation är förvirrande för elanvändaren som får svårt att kontrollera att debiteringen är riktig."

2.1.3 Konkurrensverket

"Det är uppenbart att detta problem i sig kan leda till att små elhandlare med begränsade marginaler slås ut."

Ur ett tal av Konkurrensverkets dåvarande generaldirektör Ann-Christin Nykvist, på branschorganisationen Svensk Energis Marknadsdagar, i november 2001:

"Det har funnits betydande brister i det nödvändiga informationsutbytet mellan elleverantörer och nätföretag i samband med bytshanteringen samt i nätföretagens rapportering av mätvärden m.m. Allmänt bristande fokusering från nätföretagens sida på den del av nätverksamheten som rör hantering av leverantörsbyten anses starkt ha bidragit till problemen. (...) I första hand är det kunderna som drabbas av problem på grund av bristande rapportering och därmed försenade leverantörsbyten. Andra som drabbas hårt är marknadens nya elhandlare utan såväl egen produktion som tidigare etablerad kundstock. Dessa elhandlare får för närvarande anses vara den nya elmarknadens kanske viktigaste aktörer eftersom de generellt måste vara mest aktiva i kampen om kunderna (...). Det är därför av stor vikt att rutiner kring leverantörsbyten och rapporteringen av mätvärden snabbt förbättras. (...)"

Ur Konkurrensverkets rapport *Konkurrensen i Sverige 2002*:

"För närvarande existerar vissa problem i samband med leverantörsbytesprocessen, bl.a. vad gäller mätvärdesrapportering. Ett exempel är följande. Enligt Telge Energi Försäljning AB (TEF) saknades den 14 januari 2002 inrapportering från 67,7 procent av slutavläsningarna avseende de kunder TEF övertagit per den 1 januari. Den 23 januari saknades fortfarande 20 procent av dessa slutavläsningar, vilket innebar överträdelse av föreskrifternas stipulerade tidsram, som är "senast tio dagar efter påbörjad elleverans". Enligt TEF leder detta till att företaget måste köpa in kraft som det inte kan fakturera, varför TEF får ligga ute med pengar. Kunden å sin sida kan få en första faktura som är så stor att det blir svårt att betala den och därför måste ges ytterligare respit med betalningen (ur artikel i ERA nr 3.2002). Det är uppenbart att detta problem i sig kan leda till att små elhandlare med begränsade marginaler slås ut. Det är enklare att klara detta för företag som även tjänar pengar på andra verksamheter."

2.2 Propositioner, betänkanden och riksdagsmotioner som behandlar elmarknadens strukturproblem

"Regeringen avser att återkomma till riksdagen med ett samlat förslag under nästkommande riksdagsår med den inriktning som här har redovisats."

Ur prop. 2001/02:143, *Samverkan för en trygg, effektiv och miljövänlig energiförsörjning*

Rubrik 7.2.1 "Sanktionssystem riktat mot nätägare":

"(...) Ett väl fungerande sanktionssystem kräver således också att krav kan ställas på såväl elhandlare som nätföretag när det gäller IT-system som underlättar informationshanteringen vid leverantörsbyten. Införandet av ett sanktionssystem bör således enligt regeringens mening samordnas med införandet av sådana krav. (...) Regeringen avser att återkomma till riksdagen med ett samlat förslag under nästkommande riksdagsår med den inriktning som här har redovisats."

Rubrik 7.2.2 "Omsättningskoncession för elhandel":

"(...) Regeringen anser att ett väl fungerande sanktionssystem mot nätföretag som orsakar förseningar i leverantörsbytesprocessen är beroende av att krav kan ställas på såväl elhandlare som nätföretag när det gäller informationsöverföring och tillgång till IT-system och att införandet av ett sanktionssystem bör samordnas med införandet av sådana krav. (...)"

Ur Näringsutskottets betänkande (2001/02:NU09) beträffande ovanstående proposition:

"(...) En förutsättning för att konkurrensen på en marknad skall kunna fungera är att kunderna har tillgång till olika leverantörer av en tjänst eller vara. (...) För att kunderna på elmarknaden skall kunna använda sin konsumentmakt som ett medel för att effektivisera konkurrensen krävs dessutom att byte av elleverantör fungerar smidigt (...).

(...) Regeringens hantering av riksdagens beställning har karakteriserats av segdragenhet och återkommande utredningar. Som redovisats fick först Linklaters Lagerlöf Advokatbyrå i uppdrag att utreda förutsättningarna för införande av ett sanktionssystem. Därefter överlämnades rapporten från advokatbyrån till Elkonkurrensutredningen, som i sin delrapport i november 2001 föreslog införande av ett sanktionssystem. Nu uppges det från Näringsdepartementet att Energimyndigheten skall ges i uppdrag att ta fram ett lagförslag. Först efter beredning av detta förslag kan det bli aktuellt att regeringen lägger fram ett förslag till riksdagen.

(...) Regeringen borde i den här aktuella propositionen ha lagt fram ett förslag till sanktionssystem. (...)"

Motioner som är aktuella för utskottsbehandling under innevarande riksdagsperiod:

2003/04: N266 av Lennart Beijer m.fl. (v) "Ett nationellt anläggningsregister för elmarknaden"

"(...)Elmarknadens funktion är beroende av snabb, kontinuerlig och tillförlitlig kommunikation mellan nätägare och elleverantörer. (...) Ett centralt anläggningsregister, med standardiserade och obligatoriska informationsrutiner, skulle innebära att de cirka 330 elleverantörerna och nätägarna bara behöver kommunicera med en enda part - på ett enda språk. (...) Regeringen har tillsatt utredningen "Fortsatt utveckling av el- och naturgasmarknaderna" som bland annat ser över behovet av sanktionssystem mot nätföretag som inte följer ellagens föreskrifter om leverantörsbyten. En förutsättning för ett fungerande sanktionssystem är IT-system som visar vilken aktör som orsakat en försening av ett leverantörsbyte. Ett centralt anläggningsregister på elmarknaden kan enkelt tillhandahålla denna funktion. (...)"

2003/04: N297 av Lars Ångström (mp) "Förbättrad elmarknad"

"(...) Svenska kraftnät bör därför ta ansvar för att införa och driva ett centralt anläggningsregister som omfattar alla elabonnemang i Sverige. (...) Det skulle väsentligt bidra till ett snabbt och effektivt införande av månadsvis avläsning - och därmed påskynda en viktig potential för energieffektivisering. Dessutom skulle det ge tillsynsmyndigheten en klar bild av i vilken takt elnätbolagen anpassar sig till de nya kraven på elmätning. (...)"

3 Månadsvis avläsning av elmätare

"Energimyndigheten bedömer att ett lika stort behov av sanktionsmöjligheter finns när det gäller de företag som inte utför de föreslagna månadsavläsningarna i tid."

Som påpekas i motion 2003/04:N297 "Förbättrad elmarknad", så skulle ett centralt anläggningsregister "ge tillsynsmyndigheten en klar bild av i vilken takt elnätbolagen anpassar sig till de nya kraven på elmätning".

Riksdagen beslutade i juni 2003 att Sveriges samtliga drygt fem miljoner elmätare ska avläsas minst månadsvis senast den 1 juli 2009. Detta är ett stort och viktigt steg i riktning mot en bättre elmarknad, såväl för miljön som för elköparna och elmarknadens aktörer. Bland annat kommer preliminärdebiteringen av el att kunna slopas och mekanismerna för prisbildningen på elmarknaden förbättras. Reformen väntas leda till en elbesparing på 1-3 procent och ett minskat importbehov av miljöstörande kolkraft, tack vare kapade effekttoppar. Samtidigt undanröjs ett viktigt konkurrenshinder för elhandlare utan egen produktion, eftersom de får betydligt bättre möjligheter att prognostisera sina elinköp.

Statskontoret skriver följande, i rapporten *Effektivare tillsyn över energimarknaderna* (2003: 27):

"Att många av de problem som hittills funnits med leverantörsbyten torde komma att lösas när väl alla svenska elanvändare fått fjärravlästa elmätare förtar inte behovet av att i närtid förstärka tillsynen från Energimyndighetens sida. Detta med hänsyn till att fjärravläsningen inte kommer att vara fullt utbyggd förrän år 2009 med den installationstakt som beslutats."

En viktig faktor bör tilläggas i detta avseende – nätbolagen kommer att behöva automatisera sina interna rapporteringsrutiner och installera fjärravlästa elmätare, men det är inte tillräckligt. För att elmätningens reformen ska bli framgångsrik förutsätts en övergång till en rationell, konkurrensneutral och icke-manuell hantering av alla mätdata, även när det gäller nätbolagens externa kommunikation, det vill säga med elleverantörer som inte hör till den egna koncernen. Det är av avgörande vikt, såväl för konkurrensen, elkunderna och miljön att denna information kommer alla till del, på lika villkor och vid samma tidpunkt.

En central databas skulle samtidigt ge myndigheterna en tydlig överblick av elmarknadens utveckling beträffande kundörklighet samt en omedelbar och kontinuerlig inblick i hur de olika nätbolagen efterlever kravet på införandet av månadsvis avläsning av elmätare.

Energimyndigheten påtalar behovet av denna inblick i rapporten *Månadsvis avläsning av elmätare*, 2002:

"(...) [Månadsvis avläsning av elmätare] kommer i de allra flesta fall att ske med stöd av moderna IT-system. Det korta avläsningsintervallet kommer att kräva att nya administrativa system och rutiner utvecklas."

Förändringarna för nätföretagen är principiellt av samma slag som dem som skapades genom den s.k. schablonreformen år 1999. Trots att det snart gått tre år [läs: drygt fyra år] sedan reglerna infördes återstår väsentliga kvalitetsbrister när det gäller bl.a. nätföretagens hantering av leverantörsbyten. I olika sammanhang har påtalats behovet av ett sanktionssystem mot de nätföretag som inte uppfyller kraven i ellagen och Energimyndighetens föreskrifter vid byte av elleverantör. Energimyndigheten bedömer att ett lika stort behov av sanktionsmöjligheter finns när det gäller de företag som inte utför de föreslagna månadsavläsningarna i tid.”

För att elmättningsreformen ska bli framgångsrik förutsätts en övergång till en konkurrensneutral och icke-manuell hantering av alla mätdata. Ett centralt anläggningsregister skulle skapa förutsättningar för en sådan hantering. En central databas skulle samtidigt ge myndigheterna en tydlig överblick av kundrörligheten på elmarknaden samt i hur de olika nätbolagen efterlever kravet på införandet av månadsvis avläsning av elmätare.

4 Ansvar för ett centralt anläggningsregister

4.1 Elkonkurrensutredningen

Elkonkurrensutredningen (N 2001:10), som avhandlade ett omfattande frågebatteri, gjorde mycket korta och summariska överväganden beträffande ett centralt anläggningsregister. Bedömningen var att ett sådant skulle ha "vissa positiva effekter" men att uppbyggnaden och administrationen "i första hand borde vara en uppgift för marknadens aktörer".

Möjligen skulle Elkonkurrensutredningen ha kommit till en annan slutsats vid en grundligare analys och om de kommande kraven på tätare elmätning hade varit kända vid tidpunkten.

4.2 Grundlig analys talar för politiskt initiativ

Såväl marknadssituationen inom elsektorn som hittillsvarande erfarenheter talar för att det krävs ett politiskt initiativ, för att ett snabbt och rationellt införande av ett nationellt anläggningsregister på elmarknaden skall ske. De viktigaste skälen till detta är att:

1. Elmarknaden präglas av spänningar mellan olika typer av aktörer (producenter, elnätägare och elleverantörer) och stora skillnader i fråga om incitament att verka för den nytta som införandet av ett centralt anläggningsregister skulle medföra.
2. Fortum och OM har nyligen beslutat att lägga sin gemensamma satsning på ett centralt nationellt anläggningsregister, kallat "NetCircle", i malpåse. Enligt uppgift sker detta till följd av bristande intresse från övriga aktörer på elmarknaden.
3. Elnätbolagen kommer att vara sysselsatta med införandet av två stora reformer under de kommande åren. (En ny metod för skälighetsbedömning av nättariffer kallad "nätnyttomodellen" resp. kravet på månadsvis avläsning av elmätare.)
4. Näringsutskottet har uppdragit åt regeringen att skyndsamt presentera verksamma sanktionsinstrument mot nätbolag som fördröjer elleverantörsbyten.

Fungerande konkurrens på elmarknaden förutsätter konkurrensneutrala informationsrutiner. Sannolikt är därför en i förhållande till elmarknadens aktörer oberoende part bäst lämpad att äga det nationella anläggningsregistret. En viktig uppgift för den utredning som ska se över förutsättningarna för ett anläggningsregister blir att belysa frågan om ägarskapet.

5 Telemarknaden ett exempel

Mobiltelemarknaden har löst sina behov av snabb, rationell och tillförlitlig informationshantering genom att etablera ett centralt anläggningsregister.

Den 1 september 2001 infördes möjlighet till så kallad nummerportabilitet inom svensk mobiltelefoni, det vill säga att abonnenterna kan behålla sitt telefonnummer när de byter bort den operatör som tillhandahåller accessnätet fram till abonnentens fasta eller mobila nätanslutningspunkt. Införandet har genomförts på initiativ av statsmakterna (se regeringens propositioner 1997/98:126 och 2000/01:74).

En gemensam central referensdatabas är en förutsättning för denna nummerportabilitet. Efter uppmaning av PTS etablerade därför ett antal teleoperatörer med verksamhet i Sverige kring decennieskiftet ett samarbete som resulterat i "Swedish Number Portability Administrative Centre", SNPAC AB.

Samtliga teleoperatörer och kommersiella intressenter bereds tillgång till referensdata genom standardiserade gränssnitt på lika och konkurrensneutrala villkor. Syftet med etableringen av SNPAC AB var att:

- skapa förutsättningar för en effektiv dirigering av teletrafiken och därigenom möjliggöra ett effektivt nyttjande av det svenska telenätet genom att tillhandahålla referensdata med hög tillförlitlighet.
- erbjuda stöd för att införa en rationell och automatiserad porteringsprocess för aktörer på den svenska marknaden.
- erbjuda operatörerna tillgång till den centrala databasen på lika och konkurrensneutrala villkor.

6 Slutsatser

Ett centralt anläggningsregister och standardiserade kommunikationsrutiner, motsvarande det system som finns inom mobiltelefoni, skulle lösa många allvarliga och konkurrensbegränsande problem på elmarknaden och bidra till snabbast möjliga infasning och implementering av modern miljövänlig elmätning.

Med ett centralt anläggningsregister får tillsynsmyndigheten ett effektivt verktyg för att granska elmarknadens funktion i stort. Det gäller inte minst elnätmonopolets efterlevnad av kraven på fungerande leverantörsbyten och dess successiva införande av månadsvis mätaravläsningar.

Marknadssituationen inom elsektorn, bland annat avseende de stora skillnaderna mellan olika typer av aktörers incitament att verka för bättre konkurrensförhållanden, kan tala för att ett centralt anläggningsregister bör införas, ägas och administreras av en oberoende part.

Regeringen har tillsatt den särskilde utredaren Sten Kjellman, som ska ansvara för utredningen om en "fortsatt utveckling av el- och naturgasmarknaderna". I utredningsdirektivet konkretiseras att behovet av specifika krav på och/eller sanktioner mot elhandels- och elnätsföretag ska utredas, med avseende på försenade leverantörsbyten samt hur kravet på månadsvis avläsning av elmätare efterlevs. (Uppdraget ska avslutas senast den 14 september 2004.)

Riksdagens näringsutskott bör snarast begära att regeringen skall komplettera utredningsdirektivet med det uttryckliga uppdraget att med förtur utreda förutsättningarna för ett snabbt införande av ett nationellt centralt anläggningsregister på elmarknaden!

Lennart Berndtsson, energichef HSB Riksförbund
Tel: 08-785 35 12, E-post: lennart.berndtsson@hsb.se

Johan Ekselius, infrastrukturansvarig LRF
Tel: 08-787 54 14, E-post: johan.ekselius@lrf.se

Sven-Olof Färnström, ordförande Svensk Elbrukarförening
Tel: 08-555 420 00, E-post: sven-olof.farnstrom@teracom.se

Stig Lander, energi och miljöansvarig Riksbyggen
Tel: 031-704 55 20, E-post: stig.lander@riksbyggen.se

Anders Mattsson, förhandlingsansvarig Hyresgästföreningen, Riksförbundet
Tel: 08-791 02 61, E-post: anders.mattsson@hyresgastforeningen.se

Stefan Ström, vd Oracle Svenska AB
Tel: 08-477 33 00, E-post: stefan.stroem@oracle.com

Johan Öhnell, ordförande Oberoende Elhandlare
Tel: 08-553 221 38, E-post: johan.ohnell@telgeenergi.se

Elisabeth Österman, vice ordförande Villaägarnas Riksförbund
Tel: 08-626 01 00 elisabeth.osterman@villariks.se